

**Bir Göstergebilimsel Çözümleme:
Daniel Defoe'nun *Moll Flanders*'ı**

Mustafa ÇAKIR (*)

Özet: Bu çalışmada Daniel Defoe'nun *Moll Flanders* romanı göstergebilim ilkeleri doğrultusunda dört ana başlık altında ele alınmıştır. Zamansal değişimler açısından kesitleme işlemi gerçekleştirildikten sonra anlatının sözdizimi dörtlü şema ile verilmiştir. Ardından anlatının zamansal ve uzamsal yapısı ile anlamı oluşturan karşıtlıklar ortaya çıkarılmıştır. Çözümlemede aidiyet nesnesi üzerinde durulmuş ve öznenin aidiyet nesnesine ulaşma çabası sergilenmiştir. Anlatıda dönüşüm olarak bir birliktelik durumundan bir ayrılık durumuna geçiş ve sonunda birlikteliğin gerçekleşmesi görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: göstergebilim, eyleyen, kesitleme, altkesit, uzam, zaman, karşıtlık, zıtlık, aidiyet duygusu, yalnızlık.

A Semiotic Analysis: Daniel Defoe's *Moll Flanders*

Abstract: In this study, the novel *Moll Flanders* by Daniel Defoe was handled in the light of semiology. After sectionalizing the novel in terms of time, the syntax of the narration was formulated by a four-parted scheme. Later, the structure of time and space and contradictions which construct the meaning were set out. The analysis focused on the sense of belonging which the subject struggled to gain throughout the text. As for transformation, shift from unity to disunity and at the end from disunity to unity was determined.

Key Words: semiotics, actants, sectionalization, subsection, space, time, oppositions, contradictions, sense of belonging, loneliness.

*) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı ABD.
(e-posta: mustafacakir46@hotmail.com)

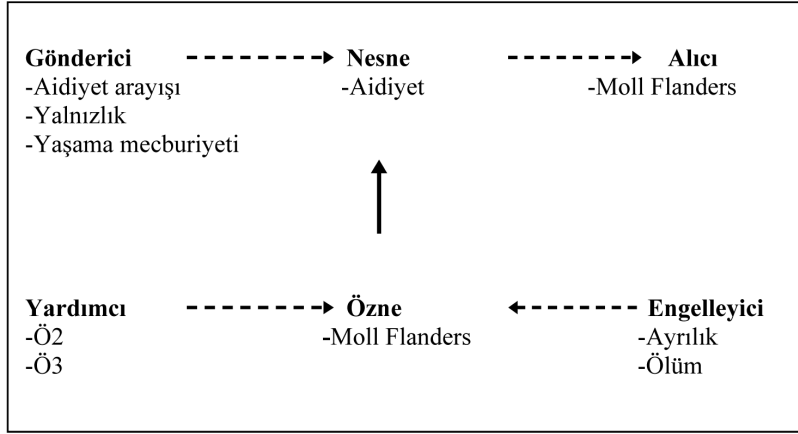
I. Giriş

Bu çalışmada İngiliz romanının babası olarak nitelendirilen Daniel Defoe'nun romanı Gösterge dizgelerini inceleyen bilim dalı olan göstergebilimin (Rıfat, 2005a:114) ilkeleri doğrultusunda ele alınacaktır. Göstergebilim kuramı öncelikle, bir anlamlama kuramı olarak ortaya çıkmalıdır. Ve birinci kaygısı, anlamı kavrama ve üretme koşullarını kavramsal bir kuruluş biçiminde ortaya koymaktır (Rıfat, 2005b:350). Romanın derin anlamını ortaya koyabilmek amacıyla eser dört ayrı aşamada değerlendirilecektir. İlk aşamada roman farklı okuma birimlerine bölünerek kesitlere ayrılacaktır. Anlatının dizimsel eksenine uygulanacak kesitleme işlemi, anlam kavşaklarını gösterecek olan okuma birimlerini saptamaya yarayacaktır (Rıfat, 1986:30). Kesitleme işleminde zamansal değişimler göz önüne alınacaktır. İkinci aşamada anlatının başı ile sonu arasındaki temel dönüşümün görsel bir yeniden sunumu olan anlatının sözdizimi, dörtlü şema ile verilecektir. Üçüncü aşamada ise anlatının zamansal ve uzamsal yapısı irdelenecektir. Son aşamada, F. de Saussure'un "anlam karşıtlıklardan doğar" tezinden (A. Kıran ve Z. Kıran, 2003:215 289) hareketle anlamı oluşturan değişik karşıtlıklar üzerinde durulacaktır.

II. Kesitleme:

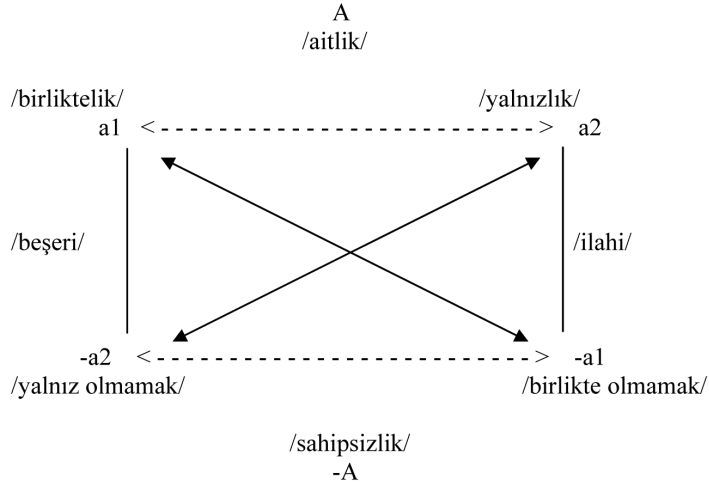
1. Kesit: Başlangıç Durumu: Moll'un doğumundan 14 yaşında iken bakıcısının ölümüne kadar olan bölümdür. Bu bölüm anlatının ilk kesitini oluşturmaktadır ve romanın başkahramanı aynı zamanda kadın *picaro* (The Wordsworth Pocket Encyclopedia, 1993:268) Moll Flanders (Ö1), hayata tutunmaya çalışan ve kimsesiz bir çocuktur. Anlatının başında her insanın doğduğunda yalnız olmadığı ispatlanırcasına annesiyle cezaevinde iken kısa beraberliği belirtildikten sonra annesinden ayrılması insanın doğumuyla başlayan aidiyet gereksiniminin eksiklik sergilenir. Bu eksiklik ilk başta ebeveyn yokluğu daha sonraları aile yokluğudur ve anlatı boyunca Moll (Ö1) eksikliğini tamamlama peşinde olacaktır. Moll'u (Ö1) eyleme sürükleyen, aidiyet yokluğudur. Burada aidiyet arayışı hem gönderici rolünü hem de nesne rolünü üstlenmektedir (aidiyet = N1). Söylem boyutunda özne olan Moll (Ö1), anlatının eyleyenidir. Moll (Ö1) hem özne hem de alıcı rollerini barındırmaktadır. Daha küçük bir bebekken annesinden (Ö2) ayrılmak zorunda kalması ne kadar zor bir arayış ve mücadelenin içinde olacağını işaretidir. Hayırsever bir kadın (Ö3) tarafından büyütülen Moll'un (Ö1) yalnızlığı bu kadının (Ö3) ölümü ile sürer.

Ö1 n N1 n Ö2 =====> Ö1 U N1 U Ö2
 Ö1 n N1 n Ö3 =====> Ö1 U N1 U Ö3

Şema 1

Moll (Ö1) aidiyet ihtiyacını annesinin (Ö2) ve hayırsever kadının (Ö3) varlığında karşılarken önce annesinden ayrılması daha sonra kendine bakan kadının ölümü ile ait olma nesnesinden yoksun kalır.

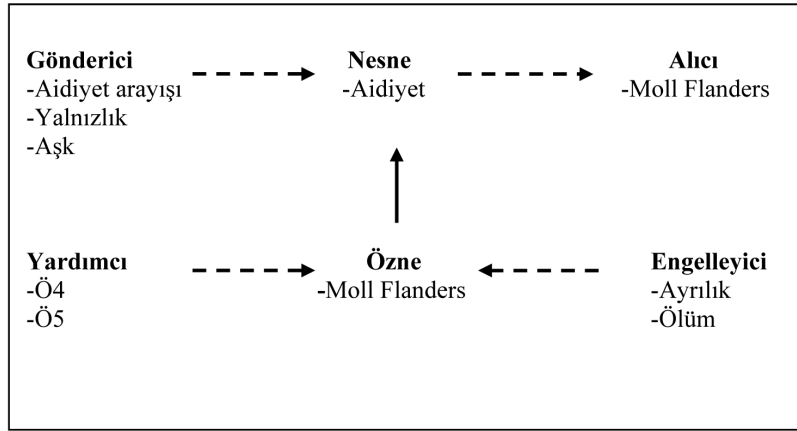

Şema 2
 <-----> : karşıtlık eksenini
 ————— : içerme ilişkisi
 <-----> : çelişkinlik ilişkisi

Aitlik anlam ekseninde kurulan göstergebilimsel dörtgende Moll, birileriyle birlikte olduğunda yalnız değildir ve bir gruba aittir. Moll annesi yanındayken ve bakıcısı sağ iken onlarla birlikte idi ve kendini bir yere ait hissediyordu. Yalnız olmamak ve birileriyle birlikte bir yere ait olmak beşeri bir kavramı gösterirken, yalnız olup hiçbir yere ait olmamak ilahi bir kavramdır. Oysa Moll, ilahi bir varlık değildir.

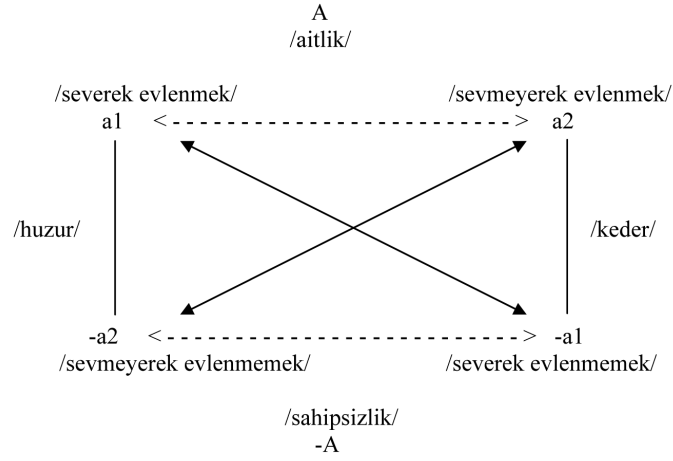
2. Kesit: Moll'u evlatlık edinen ailenin büyük oğluyula (Ö4) ilişki yaşamasına rağmen küçük kardeşi Robert (Ö5) ile evlenmek zorunda kalmasıyla başlayıp kocasının ölmesiyle biten bölümdür. Moll (Ö1) bu kesitte yanlarında kaldığı ailenin büyük oğluyula (Ö4) aidiyet arayışına son vereceğini sanırken, küçük kardeşi Robert'dan (Ö5) evlenme teklifi alır ve evlenirler. Ancak Robert'ın (Ö5) ölümü Moll'u (Ö1) yine yalnız bırakır.

Ö1 U N1 =====> Ö1 n N1 n Ö4 =====> Ö1 U N1 n Ö4
Ö1 U N1 =====> Ö1 n N1 n Ö5 =====> Ö1 U N1 n Ö5

Şema 3

Moll'un ilk aşkından (Ö3) Robert (Ö4) ile evlenmek zorunda kalarak ayrılması ve evlenmesiyle yalnızlığını gidereceken Robert'ın ölümüyle yine hedefine ulaşamamıştır.

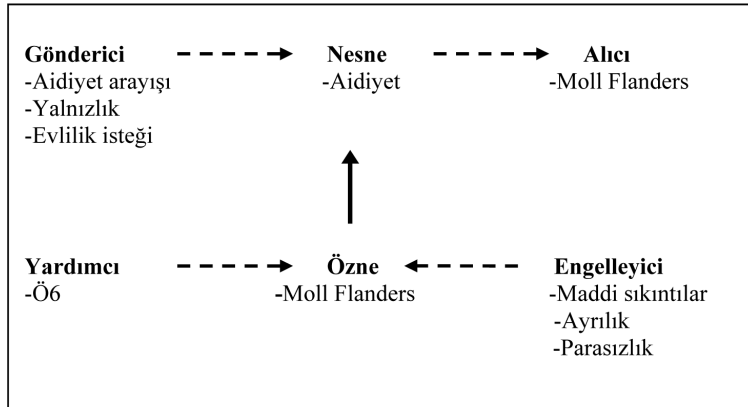

Şema 4

Moll sevdiği insanla evlenme düşüncesindeyken sevmediği kişiyle evlenme mecburiyetinde kalmıştır. Severek veya sevmeyerek her iki şekilde de evlilik, aidiyeti sembolize etmektedir. Ancak bu aidiyet de kısa sürmüştür. Sevmeyerek değil ve severek evlilik aynı zamanda huzur kavramını, severek değil ve sevmeyerek evlenmek de keder kavramını ortaya çıkarır.

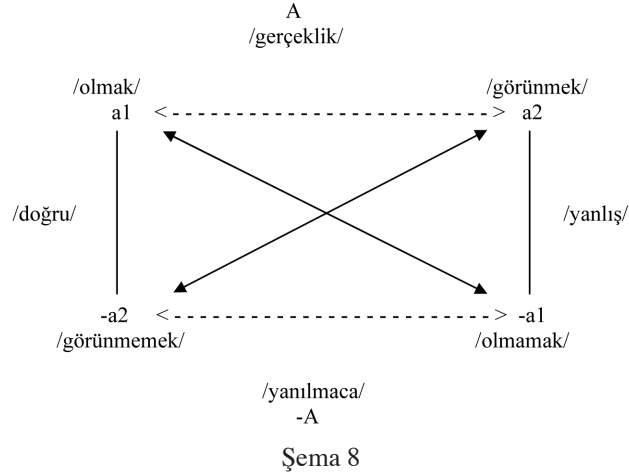
3. Kesit: Bu kesit ilk kocasının ölümünden sonra Draper (Ö6) adında bir tüccarla evlenmesiyle başlar ve ikinci kocasının maddi sıkıntılar sonrası kendisini terk edip Fransa'ya gitmesiyle biter. Bu kısa süreli birliktelikten sonra Moll (Ö1) yine tek başınadır.

Ö1 U N1 =====> Ö1 n N1 n Ö6 =====> Ö1 U N1 n Ö6

Şema 5

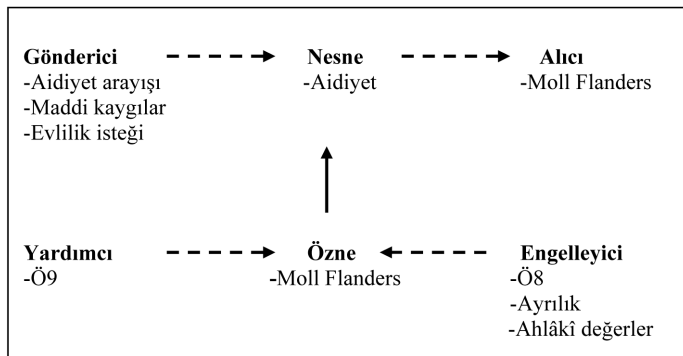
Maddi kaygıların da zorlamasıyla aslında üvey kardeşi olan bir adamla (Ö7) evlenerek isteklerini gerçekleştiren Moll, gerçeğin ortaya çıkmasıyla hayal kırıklığı yaşayarak başladığı noktaya geri döner.

Ö7'nin Moll'un üvey kardeşi olması fakat üvey kardeşi olarak görünmemesi bir yanılmaca olarak Moll'u gerçeklik kavramından uzaklaştırır. Ancak doğrunun öğrenilmesiyle yanlış ortadan kalkar ve gerçeğe ulaşılır.

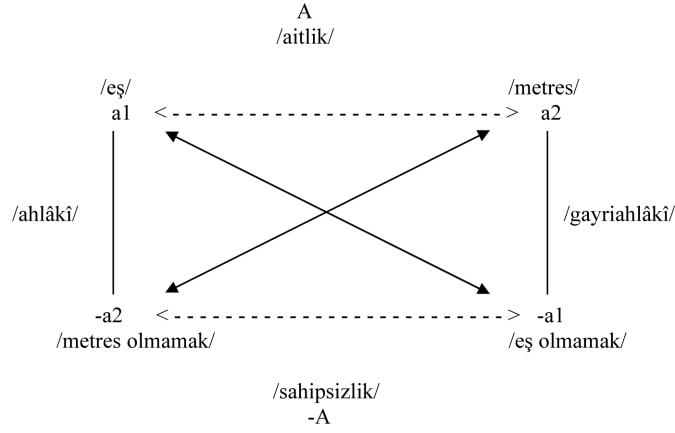
5. Kesit: Amerika'dan İngiltere'ye döndükten sonra bir oda tutarak Bath'e yerleşmesiyle başlayan evli bir bankerle (Ö9) metres hayatı yaşadığı bölüm, banker sevgilisinin (Ö9) dini nedenler öne sürerek Moll'u (Ö1) terk etmesiyle sona erer. Bankerin karısı (Ö8) bu kesitte engelleyici rolü üstlenir.

Ö1 U N1 =====> (Ö1 n N1 n Ö9) U Ö8
=====> Ö1 U N1 n (Ö9 n Ö8)

Şema 9

Moll isteklerine banker sevgilisi (Ö9) ile olan birlikteliği ile ulaşmayı hedeflerken, bankerin evli olması ve ahlâkî değerler kaybı neticesinde yine yalnız kalır.

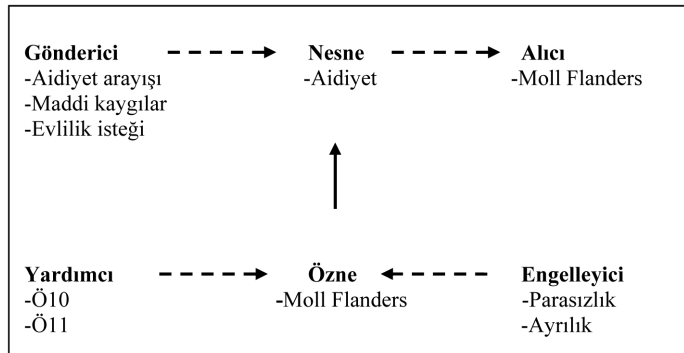

Şema 10

Aitlik genel kavramı altında metres değil de bir eş olmak ahlâkî olarak değerlendirilirken, eş yerine metres olmak gayriahlâkî bir birliktelik olarak değerlendirilmektedir.

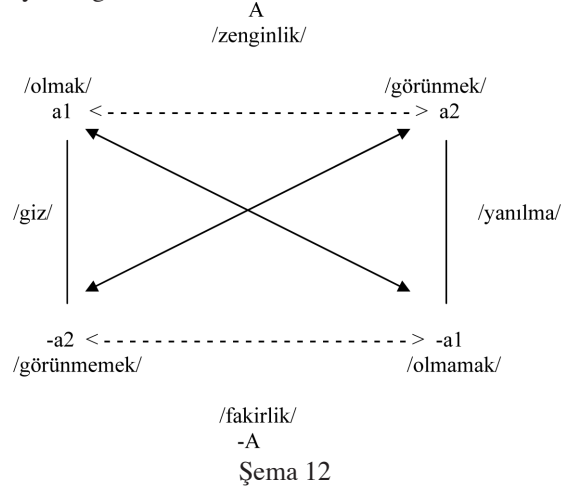
6. Kesit: 42 yaşında iken arkadaş olduğu bir bayanın (Ö10) önerisiyle kendini varlıklı bir bayan olarak göstererek zengin koca bulabileceği kuzey bölgelere doğru taşınmasıyla başlayıp evlendiği Lancashire'lı Jemy (Ö11) adında bir beyin, Moll'un (Ö1) zengin olmadığının ortaya çıkmasından sonra onu terk etmesiyle sona eren bölümdür.

Ö1 U N1 =====> Ö1 n Ö10 =====> N1 n Ö11
=====> Ö1 n N1 n Ö11 =====> Ö1 U N1 n Ö11

Şema 11

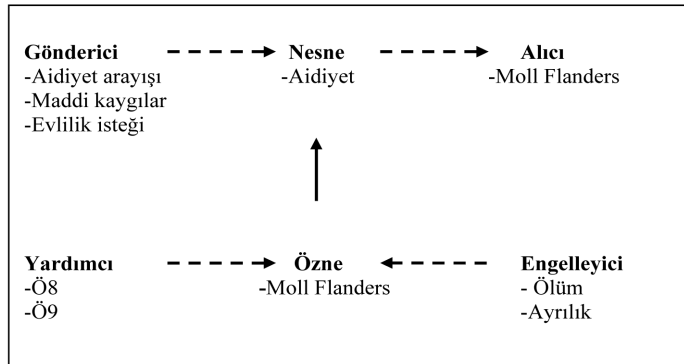
Moll bir bayan arkadaşının (Ö10) da yardımıyla bağıllık isteklerini gerçekleştirmek ve maddi sorunlarını halletmek amacıyla zengin bir koca (Ö11) bulur. Ancak Moll'un başta kendisini tanıttığı gibi değil de parasız birisi olduğu ortaya çıkınca Moll için yine olumsuz bir son meydana gelir.

Zengin olmak ve zengin görünmemek bağıntısı giz kavramını oluştururken bir yanılma olduğunun göstergesidir. Aslında fakir olanlar zengin görünmektedirler.

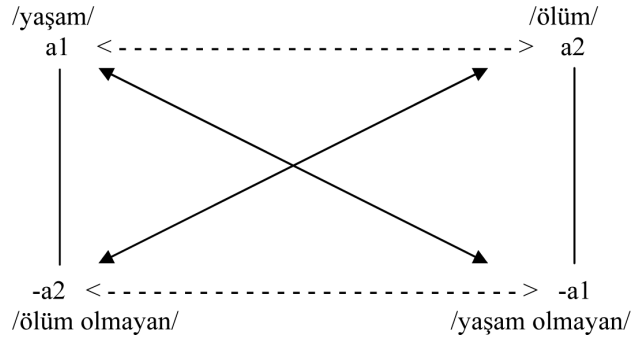
7. Kesit: Moll'un (Ö1) Londra'ya banker sevgilisini (Ö8) bulmak için dönmesiyle başlayıp bankerin ölümüyle sona eren bölümde bankerin karısından (Ö9) ayrılmasıyla Moll'un banker sevgilisiyle evlenmesi için bir engel kalmamıştır. Ancak bu kocasının da ölümü Moll için her zamanki sonlardan birisi olmuştur. Daha önceki kesitte engelleyici olan Ö8 ölümüyle bu kesitte yardımcı rolündedir. Ayrıca ölüm Moll'un Ö8'e kavuşmasına yardımcı olduğu gibi, Ö8'den ebediyen ayrılmasına da sebep olmuştur.

Ö1 U N1 =====> Ö1 n N1 n (Ö9 U Ö8) =====> Ö1 U N1 n Ö8

Şema 13

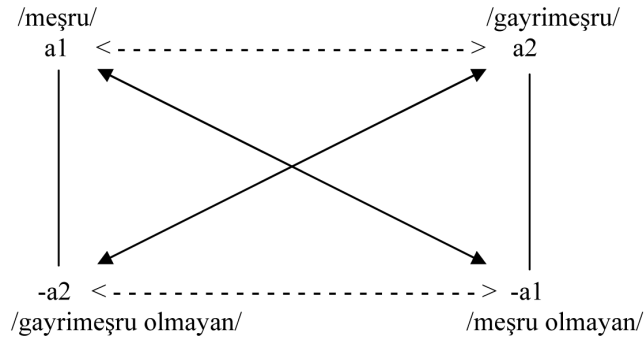
Moll'un eski banker sevgilisi (Ö9) karısından ayrılarak (Ö8) evlilikleri için engelleri kaldırır ve Moll için bir şans daha doğar ve evlenirler. Ancak banker kocasının ölümü Moll için yine engel olur.

Şema 14

Moll'un aidiyetini gerçekleştirmesi için her şeyin başında ölüm olmayana ve yaşama ihtiyacı vardır. Ölüm ve yaşam olmayan dönüşümün gerçekleşmemesini ifade etmektedir. Banker yaşamdan ölüme geçerek Moll'un dönüşümünü engellemiştir.

8. Kesit: Moll'un (Ö1) banker kocasının (Ö9) ölümünden sonra maddi zorluklarla karşılaşmasıyla başlayıp hırsızlık yaptığı ve bunu meslek edindiği, yakalanıp hapse atılmasıyla biten bölümdür. Yalnızlık sorununu, maddi sıkıntılarını ve genel anlamda aidiyet arayışını hırsızlık (N1) yaparak çözmeye çalışan Moll yasaların engellemesiyle yine başladığı noktaya döner.

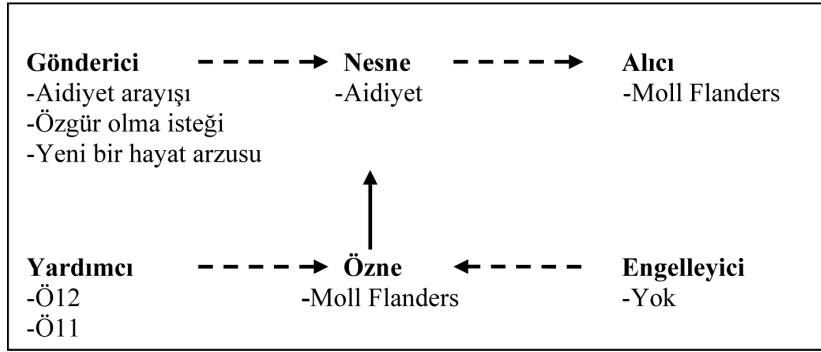

Şema 15

Meşru yollardan aidiyet arayışını bir sonuca ulaştıramayan Moll, gayrimeşru yollar denemeye başlar. Meşrudan gayrimeşruya doğru bir değişim sergilenmektedir.

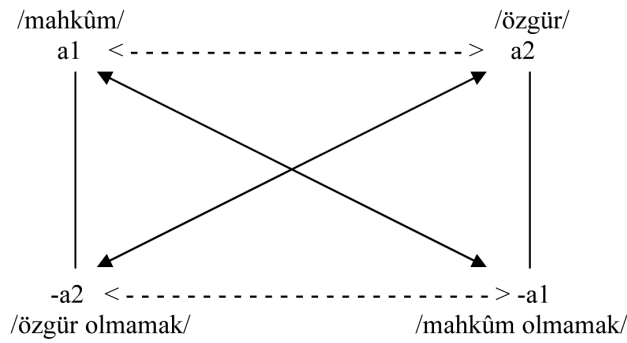
9. Kesit: Moll'un dünyaya gözlerini açtığı yer olan Newgate hapisanesinde başladığı noktaya döndüğü bu bölümde Moll'un mürebbiyesinin (Ö12) yardımıyla cezası Amerika'ya sürgününe dönüştürülür. Ayrıca Lancashire'lı eski kocası Jemy (Ö11) ile tesadüfen hapisanede karşılaşırlar ve evlenip Amerika'ya giderler.

Ö1 U N1 =====> Ö1 n N1 n Ö11

Şema 16

Hapishanedeki Moll aidiyet arayışına özgürlük ve yeni bir hayat isteğini de eklerken eski kocası Jemy (Ö11) ile karşılaşır. Moll hiç bir engel olmaksızın artık amacını gerçekleştirmeye daha yakındır. Mürebbiyesinin de (Ö12) yardımıyla ölüm cezasını sürgüne dönüştürerek Jemy ile evlenip Amerika'ya gider.

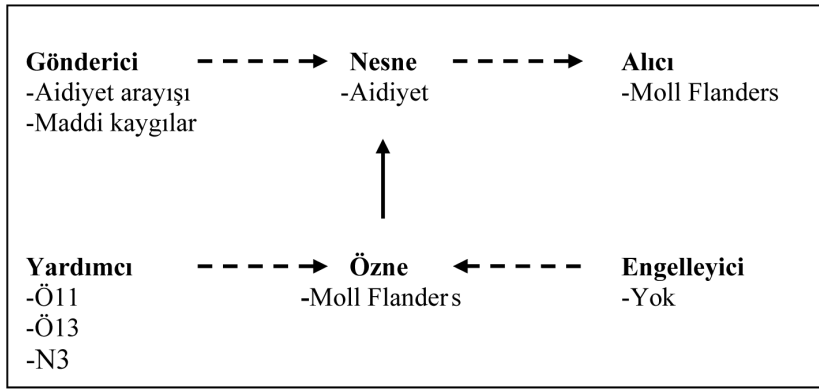

Şema 17

Moll ilk defa olumlu yönde bir değişim içerisindedir. Mahkum olmaktan özgürlüğüne doğru bir dönüşüm sergilemektedir.

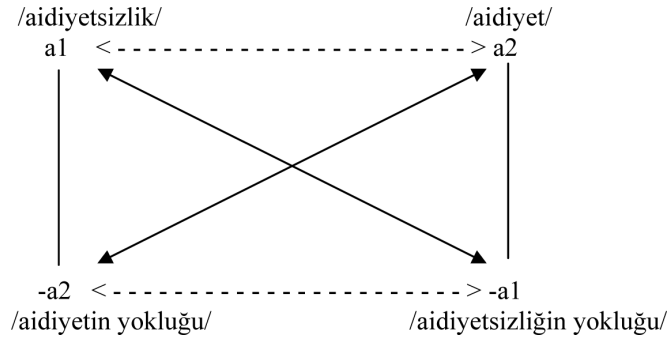
10. Kesit: Moll (Ö1) ve Jemy'nin (Ö11) Amerika'da Virginia'ya yerleşmeleriyle başlayıp kendisine kalan mirasla (N3) birlikte zengin bir kadın olarak 70 yaşında İngiltere'ye dönmesiyle biten bölümdür. Moll (Ö1) artık edim aşamasına geçmiştir. Moll artık evlidir, zengindir ve aidiyet eksikliğini tamamlamıştır. Ayrıca bu bölümde üvey kardeşinden olma oğlu Humphrey'le (Ö13) Virginia'da komşu olduktan sonra geçmişiyile yüzleşip yalanlardan arınarak tüm gerçekleri Jemy'ye (Ö11) anlatan Moll (Ö1) ahlaki gelişimini de tamamlamıştır.

Ö1 n N1 n Ö11 =====> Ö1 n N1

Şema 18

Moll artık arayışını tamamlama safhasına gelmiştir. Jemy (Ö11) ile evlidir ve evli bir kadın olarak bir aileye aittir. Ayrıca ailesinden kendisine kalan miras (N3) sayesinde de maddi ihtiyaçlarını karşılaması gereği arayışı sona ermiştir.

Şema 19

Anlatının başından beri Moll'un ait olmama durumu süregelmektedir. Aidiyet arayışı anlatı boyunca devam etmektedir. Bir yere ait olmama durumundan aidiyete doğru bir mücadele romanın temelini oluşturmaktadır. Dönüşümle birlikte Moll artık evli ve zengin bir kadındır.

III. Anlatının Sözdizimsel Yapısı:

Başlangıç Durumu	Edinç	Edim	Bitiş Durumu
Sözleşme	Yetilendirici deneyim	Sonuçlandırıcı deneyim	Onurlandırıcı deneyim
Doğum Ayrılık Yalnızlık Aidiyet eksikliği Gönderici=N1 Ö1 n N1 => Ö1 U N1	Aidiyet isteği Aidiyet duygusu Aidiyet arayışı Maddi güç	Aidiyet Birliktelik Para (miras) Ö1 n N1	Alıcı=Ö1

Şema 20

Anlatı aidiyetin eksikliği üzerine kurulmuştur. Başlangıç durumunda Moll kimsesiz ve yalnızdır. Aidiyeti bir eksiklik olarak görmeye başlar ve Moll'un hayatı anlatıldıkça bu eksiklik gittikçe belirginleşir. Anlatının kahramanı olan Moll bu eksikliği gidermek için çaba sarf eder. Başlangıç durumda yalnız ve kimsesiz olan Moll, insanın yalnız yaşamasının imkânsız olduğu, bir yere ait olma gereksinimi duyduğu ve bu gereksinimin doğuştan gelen insana özgü bir ihtiyaç olduğu gerçeğiyle bu ihtiyacını gidermenin peşine düşer. Edinç aşaması böylece tamamlanmış olur. Edim aşamasında ise birçok evlilik deneyiminden sonra nihayetinde kalıcı bir evlilik yapar ve kendisine kalan mirasla da maddi olarak yaşama olan bağını sağlamlaştırır. Moll en sonunda onurlandırıcı deneyimle zengin bir kadın olarak çok sıkıntılar yaşadığı İngiltere'ye tekrar gelir.

IV. Anlatıda Zaman ve Uzam

A. Zaman

Anlatıdaki öyküleme 376 sayfadan oluşmaktadır. Anlatının öykü zamanı ise Moll'un doğumundan 70 yaşına kadar tüm hayatını kapsamaktadır. Moll öldükten sonra yazmaya devam edemeyeceğinden anlatı Moll'un ömrünün sonlarına doğru kesilir. Anlatı sözdizimsel bir sırayla gerçekleşirken öyküleme eylemi olaylardan sonra yapıldığından artsüremsel öyküleme değildir; "ettim, dedim, söyledim...".

B. Uzam

Anlatı Moll (Ö1) için iki farklı gerçek coğrafi uzamda geçmektedir. Bu uzamlar şu şekilde incelenebilir:

Uzam 1 İngiltere:

Newgate	esenliksiz, kapalı ve kapsanan
Colchester	esenlikli, kapalı ve kapsayan
London	İlk ve ikinci gidiş: esenliksiz, açık ve kapsanan Üçüncü gidiş: esenlikli, açık ve kapsayan
Bath	esenliksiz, açık ve kapsanan
Lancashire, Ireland	esenliksiz, açık ve kapsanan
Newgate	esenliksiz, kapalı ve kapsanan

Şema 21

Uzam 2 Amerika:

Virginia	İlk gidiş: esenliksiz, açık ve kapsanan İkinci gidiş: esenlikli, açık ve kapsayan
Maryland	esenlikli, açık ve kapsayan

Şema 22

V. Karşıtlıklar

Ayşe Kıran ve Zeynel Kıran'ın (A. Kıran ve Z. Kıran, 2003: 215-289) kitabında değindikleri Saussure'ün "kavramlar bağıntılardan dolayı anlamlıdır ve temel ilişki de karşıtlığa dayanır" düşüncesi hiçbir kavramın tek başına bir anlam ifade edemeyeceği bildirir. "Mutsuz" kavramı olmadıkça "mutlu" hiçbir anlam ifade etmez. Kavramlar, karşıtlığıyla anlam kazanırlar. Bu yaklaşımı *Moll Flanders*'da anlamı oluşturan karşıtlıkları ele alarak örneklemek mümkündür.

- Aitlik – Sahipsizlik
- Varlık - Yokluk
- Zenginlik – Fakirlik
- Özgürlük – Bağımlılık
- Ahlâkî – Gayriahlâkî
- Meşru – Gayrimeşru
- Eş olma – Metres olma
- Hayat - Ölüm
- Birliktelik – Ayrılık

V. Sonuç

Bir otobiyografi romanı olan *Moll Flanders*, anlatının kadın kahramanı olan Moll'un doğumundan yetmiş yaşına kadar geçen hayat mücadelesini kendi ağzından anlatır. Moll'un aidiyet nesnesine ulaşabilme ihtiyacı romanın ana temasını oluşturmaktadır. Aidiyet insanın dünyaya ve hayata olan bağını ifade etmektedir. Bu açıdan Defoe, Moll'un aidiyetini gerçekleştirdiği 70 yaşına kadar sürdürmeye çalıştığı korkunç hayatı ile 70 yaşından sonraki esenlikli hayatı birbirinden ayıran farkı aidiyet olarak göstermiştir. Ancak, Defoe toplumdan kendisini soyutlayan ve hayata, topluma ve çevresine olan aidiyetini gerçekleştiremeyen insanın nelerle karşı karşıya olduğunu ortaya koyar. Kendini bir yere ait hissetmeyen bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdüremeyecekleri gibi toplumun da düzenini bozmaları kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Defoe, Daniel. (2004). *Moll Flanders*, (Çev. Nazan Arıbaş), İletişim İstanbul: Yay.
- Kıran, Ayşe ve Zeynel. (2003). *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Ankara: Seçkin Yay.
- Rıfat, Mehmet. (1986). *Genel Göstergibilim Sorunları*, İstanbul: Sözce Yay.
- Rıfat, Mehmet. (2005). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Rıfat, Mehmet. (2005). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları 2. Temel Metinler*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- The Wordsworth Pocket Encyclopedia*. (1993). Hertfordshire: Wordsworth Edition Ltd.